

**Turkish Special Education Journal: International
TSPED**



ISSN: 2630-6123

Available on-line at: <http://tsped.org/son-sayi>

Gönderme Tarihi :03.2021

Kabul Edilme Tarihi :04.2021

Volume 3 | Issue 1 | 2021

**İŞİTME YETERSİZLİĞİ OLAN BİREYLERİN EĞİTİMİNDE KULLANILAN TÜRK
İŞARET DİLİNİN GELİŞİMİ, YERİ VE ÖNEMİ: KAYNAK TARAMA¹**

**TURKISH SIGN LANGUAGE USED IN THE EDUCATION OF INDIVIDUALS
WITH HEARING IMPAIRMENT: DEVELOPMENT, ROLE AND IMPORTANCE**

Prof. Dr. Hakan SARI
Öğr. Gör. Özlem Aslan BAĞCI
Arş. Gör. Dr. Hatice GÖKDAĞ

Öz

Daha önceki yıllarda ülkemizde işitme yetersizliğine sahip bireylere yönelik algıların olumsuz olması nedeni ile onların dışlanmaları, ötekileştirilmeleri ve eğitim verilmeden yalnızca bakım verilmesinin yeterli olduğu gibi olumsuz düşünceler gözlenmekteydi. Bu tür olumsuz algıların aynı zamanda toplumun işitme yetersizliği olan bireylerin kullandığı iletişim yöntemlerinden biri olan işaret diline yönelik de olumsuz tutum göstermesine neden olabildiği gözlenmişti. Buna karşın, işaret dilinin ortaya çıkışını, gelişimini işitme yetersizliği olan bireylerden ve onların kültürlerinden ayırmanın mümkün olmadığı da araştırmaların sonuçlarıyla ortaya konmuştur. İşaret dilinin işitme yetersizliği olan bazı bireylerin anadili olduğu da belirtilmektedir. İşaret dili sadece işitme yetersizliği olan bireyler için bir iletişim dili değil, aynı zamanda işitme yetersizliğine sahip bireyler için onların eğitiminde öğrenme dili olarak da kullandıkları bir eğitim dilidir. Ayrıca otizm spektrum bozukluğu gibi dil gelişimi olumsuz yönde etkilenmiş bireyler için de yardımcı bir iletişim yöntemi olarak kullanılabilirliği de belirtilmektedir. Ülkemizde bu konuyla ilgili araştırmalar oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla böyle bir çalışmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın amacı, ulaşılabilen kaynaklardan yararlanılarak işitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde işaret dilinin yeri ve önemini ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmanın araştırma yöntemi 'Doküman Analizi Yöntemidir.' Bu çalışmada işitme yetersizliğine sahip bireylerle ilgili alan yazını detaylı biçimde incelenip, ulaşılabilen bütün dokümanlar 'Betimsel Analiz Tekniğiyle' analiz edilmiştir. Sonuç olarak; dil edinimi için kritik dönemi kaçıran işitme yetersizliği olan bireylerin eğitim ortamlarında ve sosyal çevrelerinde iletişime geçmek için işaret diline ihtiyaç duydukları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle dil edinimini destekleyici materyallere, teknoloji ile desteklenmiş işaret dili eğitim materyallerine, işaret dili ile sözel dilde yetkin öğretmenlere ve Türk İşaret Dili'nin uluslararası alanda tanınırlığını arttıracak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

^{1 1} Bu çalışmanın bir bölümü 30 Ekim- 03 Kasım 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen 4. İnes International Academic Research Congress 2018'de sözel bildiri olarak sunulmuş özet bildiri olarak basılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *işitme yetersizliği, Türk İşaret Dili, iletişim yöntemi, eğitim yöntemleri, özel eğitim, nitel araştırma, doküman analizi.*

Abstract

In previous years, due to the negative perceptions of hearing-impaired individuals in our country, negative thoughts such as exclusion, marginalization, and caregiving without education were quite enough. It was observed that such negative perceptions could also cause the society to show negative attitudes towards sign language, which is one of the communication methods used by the hearing impaired. On the other hand, it has been revealed that it is not possible to distinguish the emergence and development of sign language from individuals with hearing impairment and their cultures. Some individuals with hearing impairment are noted that sign language is their native tongue. Sign language is not only a language of communication for hearing impaired individuals but also an educational language for individuals with hearing impairment as a language of learning in their education. Furthermore, it is stated that sign language as a way of communication could also help those with an autism spectrum disorder. Researches on this subject in our country are quite limited. Therefore, the necessity of such a study has emerged. The aim of this study is to determine the role and importance of sign language in the education of hearing-impaired individuals through using available sources. The research method of this study is the Document Analysis Method. In this study, the literature on individuals with hearing impairment was examined in detail and all the documents that were available were analyzed with Descriptive Analysis Technique. As a result; it was found that individuals with hearing impairment who missed the critical period for language acquisition needed sign language in order to communicate in educational environments and social environments. Therefore, there is a need for materials that support language acquisition, sign language educational materials supported by technology, competent teachers in sign language and verbal language, and studies that will increase the international recognition of Turkish Sign Language.

Keywords: *hearing impairment, Turkish Sign Language, communication method, educational methods, special education, qualitative research, document analysis.*

GİRİŞ

Ülkemizde dünyaya gözlerini açan yaklaşık olarak ikibinbeşyüz (2500) bebeğin doğuştan işitme yetersizliği ile dünyaya geldiği (Şahlı ve Belgin, 2011) ve bu orana bir de sonradan herhangi bir enfeksiyon, kaza ya da travma sonucu işitme yetersizliği olan bireylerin sayısı eklendiğinde toplum içerisinde hiç de azımsanmayacak bir oran ortaya çıkmaktadır. Farklı kaynaklar farklı nicel veriler sunmakla birlikte ülkemizde üç milyon kadar işitme yetersizliğine sahip birey olduğu varsayılmaktadır.

İşitme yetersizliği olan birey en kısa tanımıyla işitme kaybı nedeni ile dil, konuşma ve iletişim sorunu yaşayan birey olarak tanımlanabilir. İşitme yetersizliği olan bireyi ise kişinin işitme sisteminde bir nedenden dolayı sesleri ya hiç almaması ya da normalin altında algılaması şeklinde tanımlanabilir (Çakır, Çetin ve Baş, 2013; Sarı, 2018). İşitme yetersizliği, yetersizliği olan bireyin kayıp derecesi, kaybın olduğu yer ve kaybın olduğu yaşa göre sınıflandırılabilir. Özellikle işitme kaybının olduğu yaşa göre olan sınıflandırmada ölçütün dil edinimi öncesi ya da dil edinimi sonrası olması sosyal bir varlık olan insanın iletişim ihtiyacına dikkat çekmektedir. Bireyler dile ilişkin bilgilerin önemli bir kısmını işitme duyusu ile elde eder. Bilişsel gelişim ve dil edinimi sürecinde işitme duyusunun yetersizliği veya yoksunluğu çeşitli iletişim sorunlarına neden olmaktadır. Bu yetersizlik, çocukluğun ilk yıllarında duyduğunu anlamayı engelleyecek, ileri derecede olursa, çocuk, anadilini konuşma ve edinmede büyük bir güçlüklerle karşı karşıya kalacak ve hayatının ileriki zamanlarında iletişim kurma, akademik becerileri elde etmede sorunlarla karşılaşabilecektir (Çakır, Çetin ve Baş, 2013).

Bireyde işitme kaybının oluşması onun ana dilini edinmesini güçleştirmekte ve dil gelişiminin normal gelişimi için çok önemli bir sorun teşkil etmektedir (Tüfekçioğlu,1998). Bu noktada işitme yetersizliği olan bireyin gerek sosyal hayatındaki iletişiminde gerekse eğitim ortamında işaret diline gereksinim duyduğu ortaya çıkmıştır. İşitime yetersizliği olan bireyler için önemli olanın dil edinimi olduğunu araştırmalar (Cengiz, Yayan, Ercan, Kolcu ve Akgül, 2016; Davis, 1990; Tüfekçioğlu, 1998; Sarı, 2018) ortaya koymaktadır. İşitme yetersizliği olan bireylerin eğitimleri ve iletişim becerilerini araştıran çalışmalar bu bireylerin kendi aralarında işaret dili yardımı ile iletişim kurduklarını ortaya koymaktadır (Göl-Güven, 2016; Piştav-Akmeşe ve Kayhan, 2017). Bu çalışmada işitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde kullanılan yöntemler içerisinde yer alan işaret dilinin ve alanyazını derinliğine incelenerek

tarihsel süreç içerisinde işaret dilinin işitme yetersizliği olan bireylerin eğitimindeki yeri ve dil edinimleri üzerindeki önemi ile ilgili geniş açılı bir bilgi ortaya çıkarılarak bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutması hedeflenmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman analizi deseni kapsamında yürütülmüştür. Doküman analizi, araştırılacak konular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan mevcut kayıt ve belgelerin, veri kaynağı olarak sistemli incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu çalışmada işitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde kullanılan iletişim yöntemleri ile ilgili alanyazını derinliğine incelenmesi amaçlandığından Doküman Analizi yöntemi kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aşamasında hangi dokümanların veri kaynağı olarak kabul edileceği araştırma problemine bağlıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmanın amacı işitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde kullanılan yöntemler içerisinde yer alan işaret dilinin ve alanyazını derinliğine incelenerek tarihsel süreç içerisinde işaret dilinin işitme yetersizliği olan bireylerin eğitimindeki yeri ve dil edinimleri üzerindeki önemi ile ilgili geniş açılı bir bilgi ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle doküman analizi sürecinde aşağıdaki adımlar sırasıyla gerçekleştirilmiştir:

1. Araştırmacılar tarafından incelenecek araştırmanın problemine dayalı olarak kitap ve makaleler belirlenmiştir.
2. Araştırma kapsamında belirlenen tüm kitap ve makaleler teke tek incelenmiş özgünlüğü kontrol edilerek veriler toplanmıştır.
3. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından tarihsel bir süreç içerisinde kategorilere ayrılarak temalar belirlenmiştir.
4. Araştırmacılar tarafından oluşturulan temalar doğrultusunda alanyazınından elde edilen veriler raporlaştırılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, verilerin ayrıntılı bir biçimde analiz edilerek belli kategorileri geliştirmeyi ve

kategoriler arasındaki ilişkileri ortaya koymak için her bir kategorinin özelliklerini tanımlayarak okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İçerik analizi hacimli olan nitel materyali alarak temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veri indirgeme ve anlamlandırma çabası olarak ifade edilir (Patton,2014). Betimsel analizde genel olarak özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İçerik analizi, genellikle gözleme dayalı alan notlarından çok metin analizini ifade eder (Patton, 2014)

BULGULAR

Bu bölümde ilgili kaynakların taranmasından elde edilen bulgular sistemli biçimde sunulmaktadır.

İşitme Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitimi

İşitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde kullanılan yöntemler bu bireylerin dil edinimini sağlamaları ve iletişim kurabilmeleri üzerine temellenmektedir (Cengiz ve diğerleri, 2016; Göl-Güven, 2016; Sarı, 2018; Piştav-Akmeşe ve Kayhan, 2016). İşitme yetersizliği olan bireylerin eğitimleri yaşamda karşılaştıkları engelleri aşabilmeleri ve hayatlarını bağımsız olarak devam ettirebilmeleri açısından önem arz etmektedir (Cengiz, Yayan, Ercan, Kolcu ve Akgül, 2016). Tarihin değişik dönemlerinde işitme yetersizliği olan bireyler için farklı eğitim yöntemleri savunulmuş ve yirmi yıl öncesine kadar alanda tam olarak bir uzlaşıya da varılamamış olduğu yapılan araştırmaların sonuçlarında fark edilmektedir. Doğal sözel işitsel yöntem, iki dil yöntemi ve işaret dili yöntemi işitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır. Ancak son yıllarda yapılan araştırmalardan ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında işitme yetersizliği olan bireyler için kullanılan yöntemlerden biri olan işaret dili yöntemine ihtiyaç duyan bireylerin eğitiminde mutlaka kullanılması gereği vurgulu biçimde savunulmaktadır (Mayberry ve Squires, 2006; Erdoğan, Arı ve Cin, 2018; Göl-Güven, 2016; Akmeşe ve Kayhan, 2016; Sarı, 2018).

Doğal Sözel İşitsel Yöntem

Doğal sözel işitsel yöntem, sözel yöntem içerisinde yer almaktadır. Yöntemin ana dayanağı sözel iletişim, günümüz toplumunun ana iletişim aracıdır. Bu nedenle doğal sözel işitsel yöntem işitme yetersizliği olan bireylerin hem toplum ile kaynaştırılması hem de onların var olan potansiyellerini en iyi biçimde kullanabilmeleri için sözel dili kazanmalarını

ve bu yöntemle dil ve iletişim becerilerini geliştirmelerini savunmaktadır (Sarı, 2018). Doğal sözel işitsel yöntem, işitme yetersizliği olan bireylerin ana dillerini normal işitebilen akranları gibi işitme duyularını kullanarak edinebileceklerini kabul eder ve bu çocukların eğitimlerinde işitmeye ve sözlü iletişime dayalı eğitim programının uygulanmasını benimseyen bir sözlü iletişim yöntemidir (Lim ve Goldberg, 2001; Tüfekçioğlu, 1998; Girgin ve Karasu, 2007). Doğal sözel işitsel yöntem, çocukların var olan işitme kalıntılarında yararlanarak, işitme kaybına uygun cihazların kullanılmasıyla, doğal ve etkileşimli ortamlarda konuşma ve dil gelişimini sağlamayı amaçlar (Çakır, Çetin ve Baş,2013). Bu yöntem daha çok dilin doğal ortamında kazandırılabilceğini savunmaktadır. Bu nedenle işitme yetersizliği olan bireylerin kritik dil öğrenme döneminde erken tanılanarak erkenden cihazlandırılması ve erken eğitim olanaklarından faydalandırılmalarını savunmaktadır. Doğal sözel işitsel yöntemde sesi fark etme, yerini belirleme, sesin ayırt edilmesi, seslerin sınıflandırılması ve aralarında bağlantılar kurulması ise, dinleme becerisinin gelişiminde önemlidir (MEB, 2003). Bu yöntem ile eğitim verilirken işitme yetersizliği olan bireyler ile birlikte hikâye kitabı, sıralama olay kartları, tek kartlar bakma, güncel metinler okuma ve yazma gibi etkinlikler ile bu bireylerin dinleme, sözel ve yazılı dil becerileri geliştirmeleri hedeflenmektedir. (Cunningham ve Allington 2003; Girgin 2006; Gunning 2003;). Doğal sözel işitsel yöntem dudak okumayı, işaretlemeyi ve işaret dilini ihtiyaç duymayan bireylerde kullanılmamasının dil ve iletişim becerilerinin kazandırılmasında önemli olduğunu iddia etmektedir. Ancak bu yöntemin konuşmanın doğal akışı içinde doğal olarak kullanılan jest, mimik ve dudaktan okuma gibi görsel ipuçlarını reddetmediği belirtilmektedir (Clark, 1989).

İki Dil Yöntemi

Bu yöntem hem total yöntem hem de doğal sözel işitsel yöntemde bir tepki olarak ortaya çıkmıştır denilebilir (Polat, 1995). Bu yöntem çocukluğun ilk yıllarında hem işaret dilinin hem de sözel dilin aynı anda öğrenilmesine dayanır. Birinci dil olarak işaret dili, ikinci dil olarak sözel dilin öğrenilmesi esas alınır (Çakır, Çetin ve Baş, 2013). İki dil yöntemi, işitme yetersizliği olan bireylerin kendilerine ait dillerinin, kültürlerinin ve kimliklerinin olduğu düşünceleri yöntemin çıkışına sebep olmuştur (Demirhan, 2008). Aynı zamanda bu yöntem işaret dilinin işitme yetersizliği olan bireylerin anadili olduğunu savunmaktadır. Tervoot (1961) hiçbir iletişim yöntemi verilmeden kendi kendilerine bırakılan işitme yetersizliğine sahip çocukların bir müddet sonra kendiliğinden doğal bir biçimde işaret yöntemi ile iletişim kurmaya başladıklarını ve işitme yetersizliği olan çocuklar için işaret dilinin bir biyolojik tercih olduğunu ifade etmiştir (Aktaran Polat, 1995). İşitme yetersizliği

olan bireylerin sözel dili de öğrenmelerinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Çünkü günümüzde üretilen bilginin genellikle yazılı olduğu ve okuma yazma bilmeyen bireylerin toplum içerisinde yetersizliği olan birey muamelesi görmesi ile sonuçlanabileceği ileri sürülmektedir. İki Dil yöntemini destekleyen uzmanlar işitme yetersizliği olan bireylerin eğitim dilinin işaret dili olmasının bu bireylerin akademik başarısını, dil gelişimini ve iletişim becerilerini destekleyeceğini savunmaktadırlar. Nedeni ise, erken çocukluk döneminde başlayarak işaret dilini öğrenen ve kullanan işitme yetersizliği olan birey okul çağına ulaştığında işaret diline vakıf olmuş, dil ve iletişim düzeyindeki problemlerini çözümlerebilmiş ve eğitim ortamına, yeni akademik bilgileri almaya hazır olarak ulaşmış olacaktır (Cengiz ve diğerleri, 2016).

İşaret Yöntemi

İşaret dili, işitme yetersizliği olan bireyler ile dil ve konuşma yetersizliği olan bireylerin iletişim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla konuşma dilinden farklı olan ancak belli bir sistem içinde el hareketleri, jestler ile mimiklerin kullanıldığı bilişsel yönü de olan görsel bir dildir. İşaret dilinin ortaya çıkışını, gelişimini işitme yetersizliği olan bireylerden ve onların kültürlerinden ayırmak mümkün değildir (Cengiz ve diğerleri, 2016; Kemaloğlu, 2014). İşaret dilinin en eski tanımı Antik Yunan filozoflardan Atinalı Eflatun (Platon, MÖ 427-347) tarafından yapılmıştır. Eflatun, ağırlıklı olarak dilin doğası ve kökeninden bahsettiği “Cratylus” diyalogunda, işaret dilini, “ses ve dil” olmadığına eller, baş ve vücudumuzun geri kalanıyla yapılan kaçınılmaz ve meşru iletişim kurma yöntemi olarak tanımlamaktadır (Plato, 1961; Aktaran Kemaloğlu, 2014). Dünyadaki işaret dillerinin doğuşu ve gelişimi genellikle işitme yetersizliği olan bireyler için açılmış kurum ya da okullar ile birlikte olduğu düşünülmektedir (Çakır, Çetin ve Baş,2013). Ancak işitme yetersizliği olan çocuklar, işiten çocukların dil ediniminin gerçekleştirdiği bebeklik ve çocukluk çağında (0-8 yaş) işaret dilini öğrenememekte, tek iletişim yolu aile içinde geliştirilen aile içi işaretleşme (*homesign*) yöntemini kullanmaktadırlar (Goldin-Meadow ve Feldman, 1977; Aktaran Göl-Güven, 2016).

İşitme yetersizliğine sahip bebeklerin ise sesli babıldayamadıkları ancak elleriyle bazı hareketleri tekrarladıkları fark edilmiştir (Mayberry ve Squires, 2006; Petitto ve Marentette, 1991). Amerikan işaret dili edinimi üzerine yapılan araştırmalar ilk işaretin 10. ay, ilk on işaret 12. ay, ilk elli işaret 24 aylık iken, ilk ikili işaretlerin 14-18 ay arasında, sorular, negatif işaretler ve yüz işaret dağarcığının ise 18-24 aylar arasında kazanıldığını göstermektedir (Piştav-Akmeşe ve Kayhan, 2016). İşaret dilinin, işitme yetersizliği olan bazı bireylerin anadili olduğu da belirtilmektedir. İşaret dili sadece işitme yetersizliği olan bireyler için bir iletişim dili değil, aynı zamanda işitme yetersizliğine sahip bireyler için onların eğitiminde

öğrenme dili olarak da kullanılan bir eğitim dilidir. Ayrıca otizm spektrum bozukluğu gibi dil gelişimi olumsuz yönde etkilenmiş bireyler için yardımcı bir iletişim yöntemi olarak kullanılabilir de belirtilmektedir.

İşitme yetersizliğine sahip olan çocuklarla yapılan araştırmalarda işaret dili öğrenmenin konuşma dilini öğrenmede bir engel olmadığı ayrıca destekleyici bir dil olduğu birçok araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Francis, 2008; Göl-Güven 2016; Piştav-Akmeşe ve Kayhan, 2016; Mayberry ve Squires, 2006; Sarı, 2018).

İşaret Dili Yönteminde kullanılan İşaret Dili ve parmakla yazı sisteminin uluslararası bir dil olmadığı, her ülkenin kendi kültürel yapısına uygun olan doğal dil olduğu birçok araştırmada belirtilmektedir (Sarı, 2018; Göl-Güven 2016; Piştav-Akmeşe ve Kayhan, 2016). Türkiye’de kullanılan İşaret Dilinin temelini Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan işaret dili olduğu ve belki de Osmanlı İmparatorluğu’ndan önce Selçuklulara kadar bu dilin temellendirildiği, başka bir ifade ile Selçuklu İmparatorluğu döneminde bile İşaret Dili kullanıldığına ilişkin bir düşünce de kullanıcılar arasında yaygın olarak bilindiği belirtilmektedir. Örneğin ülkemizde kullanılan İşaret Dili içerisinde bazı işaretler incelendiğinde kendi ecdadımızın kültürel misyonu ve vizyonu yansıtılmaktadır.

Şekil 1: TİD' deki Kültüre Özgü Kavramlar (TİD Sözlüğü, 2015)

			
Türkiye	Ev	Kadın	Baba
			
Çocuk	İmam	Öğretmen	Arkadaş



Türkiye, ev, kadın, baba, çocuk, imam, öğretmen, arkadaş, yedi, sekiz, dede, kebab gibi daha birçok kelime, Türk kültürel dünyasındaki düşünceleri yansıtmaktadır. Bunlar gösteriyor ki Türk İşaret Dilinin temeli yüzyıllar öncesine uzanmaktadır. Ancak İşaret Dili 1982'den 2013 yılına kadar ülkemizde bazı alan uzmanları tarafından İşaret Dilinin yasaklanması ve çocuk doğal sözel dili öğrenemese bile yine de bu dilin öğrenilmesine zorlanmasını ve İşaret Dilinin asla öğretilmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu uzmanların amacı her çocuğa sözel dilin öğretilmesini sağlamaktır. Ancak araştırmalar şunu göstermiştir: Çok ileri düzeyde çift taraflı (total sağır) bireylerin, sözel dili öğrenemedikleri bu yüzden de doğal eğitim ortamlarında kendileri için belirlenmiş kazanımları (akademik becerileri) öğrenemedikleri, bu yüzden başarısız bir birey haline geldikleri de gözlenmiştir. Oysaki aynı dönemde, örneğin İngiltere'de (British Sign Language) İngiliz İşaret Dili ihtiyacı duyan her bireye sistemli bir biçimde öğretilmiş, hatta Reading Üniversitesi gibi üniversitelerde hem işiten hem de işitme yetersizliği olan bireylerden oluşan akademisyenlerle 'İngiliz İşaret Dili'ni geliştirmek için araştırma laboratuvarları kurulduğu bilinmektedir. Her ne kadar karşı çıkılsa bile o dönemlerde ülkemizdeki Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların hemen hemen hepsinde İşaret Dili ya tamamen ya da kısmen kullanılmıştır. Ancak temeli yüzyıllar öncesine dayanan 'Türk İşaret Dili' o dönemlerde 750- 1000 kelime arasında kelimenin işareti olarak bilinen bir dil olarak kullanılmasına ve gerileyerek çok zayıf bir iletişim yöntemi haline gelmeye yüz tutmuştur. 2013 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı ve Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürü tarafından bütün ülkelerin kendi doğal ortamlarından çıkmış ve kullanılması devam etmiş olan işaret dilini gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de 'Türk İşaret Dili' olarak kabul edilebilmesi ve kullanılabilmesi için Türk Dil Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu Engelli Öğrenci Komisyonu'ndan onayı alınarak komisyon tarafından aylarca üzerinde çalışılan 'Türk İşaret Dili' resmi işaret dili olarak Türkiye'de her yerde kullanılan

resmi bir dil olmuştur. Ayrıca benzer bir çalışma Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da Dini Kavramların İşaret Dili ile ifade edilmesini belirlemek üzere bir komisyon kurulmuş ve komisyonda işaret dili bilen ve öğreten öğretmenler, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışan ve de İlahiyat Fakültesi'nde işitme yetersizliği olan bireylilere Din Öğretimi üzerine çalışan lisansüstü programlardaki öğrencilerinin de katkılarıyla "Dini Terimler İşaret Dili Kitabı" da yayımlanmıştır. İşitme yetersizliği olan bireyliler açısından 2013 yılı tarihi bir dönüm olmuş ve bu dönüşümle birlikte her yerde işaret dili kursları açılmıştır. Bunun akabinde yine 2013 yılında Türk Dil Bayramı'nda İşaret Dilinin resmi bir dil haline getirildiği bütün Türkiye'ye müjdelenmiştir. Şu an itibariyle İşaret Dili doğal olarak gelişmektedir. Yaklaşık olarak 5000'e yakın kavramın işareti 'Türk İşaret Dili' kitabında yer almaktadır. Bu konuda üniversitelerde de Türk İşaret Dilini geliştirmeye yönelik bir laboratuvar kurulması gerekmektedir.

Total Yöntem

İşitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde kullanılan yöntemlerden biri olan total yöntemin genel olarak kabul edilmiş tanımında işitme yetersizliği olan bireylerin üç farklı tanımı üzerinde durularak yöntem daha zengin biçimde ve fonksiyonel olarak açıklanabilir. Bu yöntem; eğer birey doğal sözel ve işitsel dili geliştiremiyor ve bu yüzden iletişim gerçekleşmiyorsa çocuğun eğitiminde her türlü iletişim yönteminin kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Total yöntem işitsel, sözel ve işaret yöntemlerini kapsayan bir yöntemdir (Hyde ve Power,1992). Bu tanım, total yöntemin sadece yöntem değil, yöntemden öte bir iletişim yaklaşımı olduğunu ortaya koymaktadır. Total yöntemin temelini, araç ile amacın ayırt edilmesi oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile işitme yetersizliği olan bireyler için seçilen yöntemin, aracın ve amacın birbirleri ile uyum içerisinde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Aslında total yöntem işitme yetersizliği olan bireylerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını ifade etmektedir (MEB, 2003).

İşitme Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitimlerinin Tarihçesi

İnsanın konuşabilen bir varlık olması kendisine ait olan duygu, düşünce ve haklarının da varlığını gündeme getirmektedir. Konuşabilmek en temelde işitme duyusuna dayanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde dil gelişimlerinin yeterli düzeyde olamaması nedeni ile sosyolojik olarak işitme yetersizliği olan bireylere yönelik bakış açıları farklılık göstermiştir (Girgin, 2003; Kemaloğlu, 2014; Gündüz, 2016). Kemaloğlu (2014), Eski Mısır'da işaret dili kullanan işitme yetersizliği olan bireylerin kutsal kişiler olduğuna inanıldığı, aynı tarihlerde Anadolu'da Hitit Sarayı'nda işaret diliyle dini törenlere başkanlık ettiklerini, Atina Devleti'nin ise işitme yetersizliği olanları vatandaş olarak kabul etmediğini,

Ortaçağ Avrupası'nda konuşamayan işitme yetersizliği olan bireyler için zihin yetersizliği olan birey, topluma yük gibi yanlış algıların yanında günahkâr olarak nitelendirildiklerinin eklendiğini belirtmektedir. Bu dönemde işitme yetersizliği olan bireylere eğitim verme konusunda Benediktian Keşişlerinden yardım alınmıştır (Girgin, 2003; Kemaloğlu, 2014). Öğrencilerini konuşma, yazma ve okumanın yanı sıra dini bilgiler, Türkçe ve Arapça dili, ahlak bilgisi ayrıca muhasebe, tarih gibi konularda da eğitiyordu. Bunun sonucunda öğrencileri toplumda saygın ve yasalardan yararlanabilen ayrıca aile mirasını devam ettirebilen bireyler olarak yaşamlarını sürdürebiliyorlardı (Girgin,2003). Bu gelişme ve orta çağ boyunca benzer birkaç çaba ile işitme yetersizliği olan bireylerin eğitimlerinin mümkün olabileceği gündeme gelmiştir denilebilir. Böylece işitme yetersizliği olan bireylere sadece bakım verilmesi gerektiğini savunan görüşlere karşı bu bireylerin eğitilebileceğine dair bir görüşün ortaya çıktığı da belirtilmektedir (Girgin, 2003; Kemaloğlu, 2014 Gündüz, 2016).

İşitme yetersizliği olan bireylerin eğitilebilmesi görüşü ilerleyen yıllarda yerini yeni bir tartışmaya bırakmıştır. "Eğitim yöntemi ne olmalı?" " İşaret dili ile eğitim mi yoksa sözel yöntem ile eğitim mi verilmeli?" Orta çağ Avrupa'sında İsveçli *Johann Konrad Amman* (1669-1724) daha sonraları "artikülasyon yöntemi" olarak bilinen uygulama şeklinin ilk yaratıcısıdır. *Amman* ilk kez artikülasyon tekniklerini ön plana çıkartan ve bu teknikleri anatomik ve fizyolojik temellere oturtan kişi olmuştur (Kemaloğlu, 2014).

Fransız İhtilali ile dikkatleri üzerine çeken Fransa, işitme yetersizliği olan bireylerin eğitimine yaptığı katkılarla ilgi çekmiştir. L'Epee isimli bir eğitimci Fransız İhtilalinin ana söylemleri olan eşitlik, özgürlük, adalet fikirlerinden etkilenerek ilk kez zengin, fakir; asil, köylü diye ayırmadan işitme yetersizliği olan çocuklara eğitim hakkını savunuyordu. Yardımsever bir kişi olan L'Epee'nin amacı olabildiğince çok işitme yetersizliği olan bireyi, Tanrı'ya karşı olan görevlerini yerine getirebilmeleri için eğitmektir (Girgin, 2003). Sağır ve dilsizlerin eğitimi için Abbé Charles Michel de l'Eppée (1712-1789) tarafından 1755' te Paris'te açılan sağır ve dilsizler okulu Fransa'da bir ilktir. Aslında bu araştırmacının amacı dini öğretmekti ve sağır ve dilsizleri iyi bir vatandaş yapabilmektir. Abbe Dl'Eppee "daktioloji" yöntemiyle sağır ve dilsizlerin soyut kavramları da anlayabileceklerini iddia etti ve bu konuda örnekler verdi, kitaplar yayınladı, uygulamalar yaptı ve başarılı da oldu (Gündüz, 2016). Bu arada bazı vakıflar konuşamayan ve kendini işaret dilinde ifade eden insanı kabullenmede isteksizliğini devam ettirmiştir (Kemaloğlu, 2014). Kısa bir süre sonra Almanya' da Samuel Heinicke (1727-1790) 1778 de Eppendorf da ilk sağır ve dilsiz okulunu

açtı ve daha sonra bu okulu Leipzig' e taşıdı. Alman pedagog Heinicke dudak okuma yöntemiyle sağır ve dilsizlerin anlaşmaları yönünde yöntemler geliştirdi (Gündüz, 2016).

Bu süreç işitme yetersizliği olan bireylerin eğitimi konusunda görüş ayrılıklarının keskinleşerek bu konudaki tartışmanın sürmesine sebep olmuştur. Tartışmayı etkileyen faktörler arasında ülkelerin eğitim politikaları, toplumun engelliliğe bakış açısının yanı sıra kanunların sunduğu haklar da sayılabilir. Dünyada işitme yetersizliği olan bireyler tarihine bakıldığı zaman bazı radikal kararların işaret dili kullanımının önünü kestiği görülmektedir. Örneğin 1880 yılında Milano'da İkinci Uluslararası Sağır Eğitimi Kongresi'nde (*The Second International Congress on Education of the Deaf*) işaret dilinin işitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde kullanılmasının yasaklanması ve işaret diline alternatif olarak sözel dilin öğretilmesi yönünde bile karar alınmıştır (Göl-Güven,2016).

Her ne kadar yetersizliği olan bireylerin eğitimine yönelik modern anlamda ilk somut adımlar Avrupa da atılmış olsa da 18. yüzyıla kadar yetersizliği olan bireylerin durumu bu coğrafyada içler acısıydı (Gündüz, 2016). Osmanlı'da ise,15.yy'dan itibaren Enderun Mektebi kanalıyla işitme yetersizliği olan bireylerin bu okula kayıtları ve burada eğitim aldıklarına dair kayıtlara rastlanmaktadır. Bu kayıtlar incelendiğinde küçük yaştaki işitme yetersizliği olan bireylerden özellikle devşirmeler arasından en zekilerinin seçildiği ve Enderun Mektebi'ne yerleştirilerek saray hizmetine alındığı görülmektedir. İşitme yetersizliği olan bireyler, Osmanlı tarihinde "Bizebân" adıyla devletin genellikle istihbarat ve gizli servislerinde değerlendirilmiştir. Ayrıca Osmanlılardaki bazı kısaslı hükümlere ait işler de bu bireyler aracılığıyla yapılmıştır (Albayrak, 2014). Müslüman toplumlarda bu konuya daima teorik bakışın yanında insani açıdan da yaklaşımıştır. Osmanlı Türk toplumunda yetersizliği olan bireylere ayrı bir önem verilmiştir. Daha çok sevap kazanma amacı ile toplumda hemen hemen herkes onlara yardımcı olmuştur (Gündüz, 2016).

II. Abdülhamid döneminde Padişah'ın talimatlarıyla İstanbul'da bir sağır ve dilsizler okulu Avusturya vatandaşı olan Grati Efendi tarafından kurulmuştur (Demirel, 2013; Kemaloğlu, 2014; Gündüz, 2016). 1915'te Avrupa'daki örnekler dikkate alınarak Dilsiz ve Sağırlar Nizamnamesi hazırlanmış ve bu okul da Maarif Nezaretine bağlanmıştır (Balcı, 2013; Demirel, 2013). Osmanlı tarihinde 1902'de, işaret dili ve sözel dil ile eğitim veren Yıldız Sağırlar Okulu adı altında ilk işitme yetersizliği olan bireyler için olan okul Yıldız Sarayı'nda kurulmuştur. İşitme yetersizliği olan bireylere sözel dil ile beraber total iletişim yönteminin verilmesinin daha uygun olduğu ifade edilerek 1953'te okullarında işaret dili ile beraber sözel doğal dilin kullanılması sağlanmıştır. Ancak 1982 yılından sonra 2013'e kadar okullarda

işaret dili kullanımına yönelik tartışmalar olmuştur (Demirögen, 2016). Cumhuriyet döneminde "oralist" sözel yaklaşım damgasını vurmuştur (Kemaloğlu, 2014). Türk Milli Eğitiminde 1982-2013 arasında yetersizliği olan bireyler ile ilgili gelişmeler, gerekse devlet eliyle uygulamalar 1923 sonrasında da devam etmiştir (Gündüz, 2016).

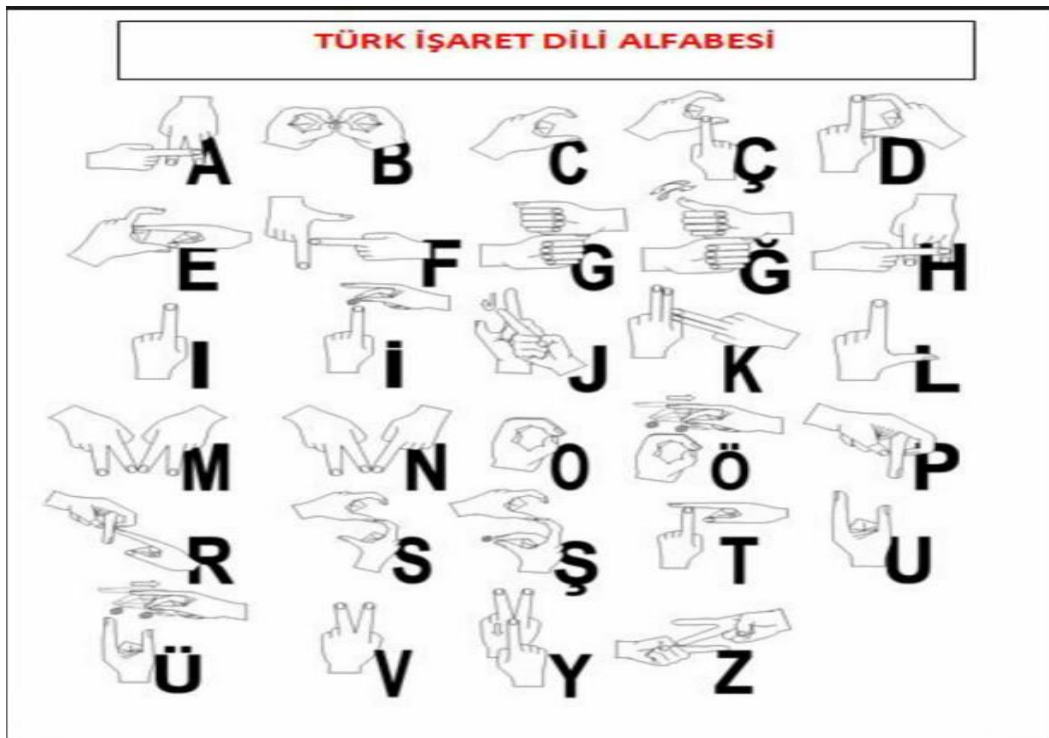
Yirminci Yüzyılın başlarında dünyada işitme yetersizliği olan bireyler ile ilgili eğitimin genel durumu şöyle idi; 1901' de dünyada 615 dilsiz okulunda 4778 öğretmen tarafından 38728 öğrenciye eğitim veriliyordu (Yıldırım, 1997; Demirel, 2013; Aktaran; Gündüz, 2016). Dünya genelinde 2. Dünya savaşı sonrasında yetersizliği olan bireylerin haklarının daha çok gündeme gelmeye başladığı gözlenmektedir. Bunun sonucu olarak gerek işaret dilinin işitme yetersizliği olan bireylerin ana dili gibi görülmesi gerekse yetersizliği olan bireylerin eğitilerek topluma kazandırılması anlayışlarının sonucu olarak işaret dili ile eğitim tekrar gündeme gelmektedir. Özellikle ABD'deki Gallaudet Üniversitesi'nin çalışmaları, sadece "sözel" yaklaşımla yapılan eğitimin yetersizliğini görmelerine yol açmış; bu arada işaret dili bir "dil" olarak kabul edilerek demokratik hak kavramı haline gelmiştir (Kemaloğlu, 2014). Birleşmiş Milletler, eğitimin her seviyesinde işaret dili ile eğitimi, işitme yetersizliği olan bireyler için insan hakkı olarak kabul etmiştir (Birleşmiş Milletler Yetersizliği olan bireyli Hakları Beyanname, 2006).

Ülkemizde ise eğitim anlamında ilk resmi çalışma TİD sözcük bilgisi alanında, 1995 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan Yetişkinler için İşaret Dili Kılavuzu'dur. Kılavuz, Türkçenin işaretleştirilerek kullanıldığı bir kelime listesi şeklinde düzenlenmiştir (Piştav-Akmeşe ve Kayhan, 2017). Bu yayının ardından on yıl geçtikten sonra 07.07.2005 tarihli Resmî Gazete 'de yayımlanan 5378 sayılı Yetersizliği olan bireyliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 15. Maddesi'nde" Türk Dil Kurumu tarafından Türk İşaret Dili sistemi oluşturulur." şeklinde ilk defa kanun maddesinde belirtilmiştir. Toplumdaki ilgilere toplumsal uygulamalara ve hatta bilimsel çalışmalara geniş bir yelpazeyi etkileyen bu kanundan sonra ülkemizde Türk İşaret Dili'ne yönelimin kurumsal ve bireysel temelde artış gösterdiği söylenebilir. Nitekim bu ilginin sistemli çabalar haline dönüşmesi aynı dönemde Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü'nde oluşturulan ekip tarafından hazırlanan ilk Türk İşaret Dili Sözlüğü'nün yayınlanması ve Türk İşaret Dili'nin resmi bir dil olarak kabul edilmesidir.

Türk İşaret Dili resmi dil olarak kabul edildikten sonra, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bütün kurumlarda İşaret Dili öğretilmesi ve öğrenilmesine başlanmış ve çok sayıda

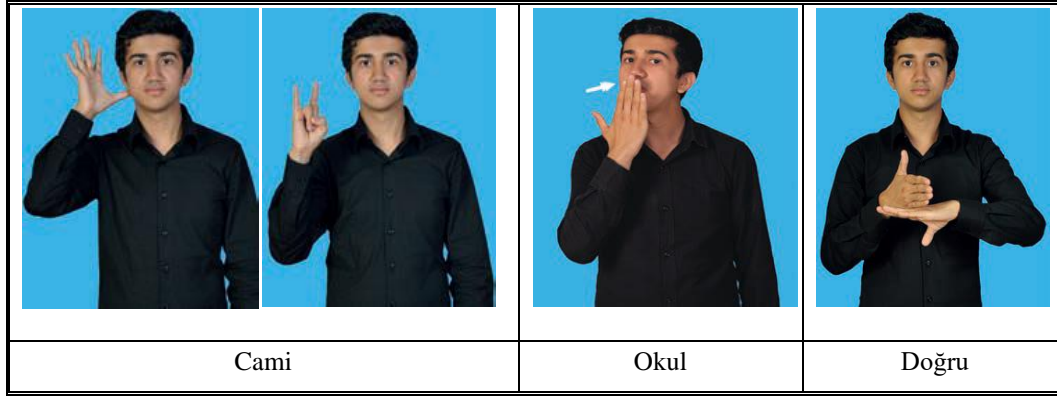
kurslar açılmıştır. İlk hizmet içi eğitim kursu Kastamonu’da, 86 öğretmenin katılımıyla 2013 yılında başlamıştır. Bunun akabinde Yaygın Eğitim Kurslarında da İşaret Dili kursları açılmıştır. 2014 yılında sonra Özel Eğitim Bölümü içerisinde yer alan Anabilim Dallarında zorunlu seçmeli haftada iki saatlik ders olarak yürütülmeye başlanmıştır. 2013 yılında sonra yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nda kurulan komisyonca ‘İşaret Dili’nin resmi olarak tanımı ve kurslarıyla ilgili kararlar alınmıştır. O zaman özellikle 2015 yılında komisyon ‘Temel İşaret Dili’ kursunda 120 saatlik ders alma, tercümanlık için 200 saatlik bir kurs programı da yayınlamıştır.

Şekil 2: TİD Parmak Alfabeti (Türk İşaret Dili Sözlüğü, 2013)



Şekil 3: TİD' den Örnek Kelimeler (TİD Sözlüğü, 2015)





TARTIŞMA

Aslında günümüze gelene kadar hem dünyada hem de ülkemizde işitme yetersizliği olan bireylerin eğitim yöntemi konusunda uzlaşıya varıldığı söylenebilir. Günümüze kadar farklı ülkelerde ve farklı zamanlarda sağır toplumunun eğitimiyle ilgili farklı politikalar izlenmiştir (Göl-Güven, 2016). İşitme yetersizliği olan bireyler ilk zamanlarda diğer ülkelerde "öteki olarak nitelendirilmişlerdir. İlk çağlardan Rönesans'a kadar geçen sürede işitme yetersizliği olan bireyler anlaşılamadıkları için toplumda yer edinemedişlerdir. Ülkemizde ise işitme yetersizliği olan bireylerin eğitimleri için okullar açılmış, öğretmenler yetiştirilmiştir. İşitme yetersizliği olan bireylere yönelik hiçbir zaman ayrımcılık yapılmamıştır. Ancak okulların büyük bir kısmı yatılı okullar olması sebebi ile işitme yetersizliği olan bireyler yine toplumla 2013 yılına kadar beklendiği kadar bütünleşememişlerdir. İşitme yetersizliği olan bireylerin işaret dili ile iletişim kurulamamasından, işitme yetersizliği olan bireyler toplumda yalnızlığa itilmiş gibi bir algı oluşmuştur. Bu algı 2013'ten sonra değişmiştir. Günümüzde ise kaynaştırma uygulamaları ile bu toplumsal soyutlamanın önüne geçilmiş, ülkemizde kaynaştırma uygulamaları ile binlerce sınıf açılmıştır. Ancak işitme yetersizliği olan bireyler çoğu zaman işitenlerin dünyasında kendilerini kabul görmüş olarak hissedememektedir. Sarı (2005), kaynaştırma eğitimindeki işitme yetersizliği olan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%90) kendilerini bir yabancı olarak hissettiklerini ve duygularını böyle ifade ettiklerini belirtmiş, ancak Sarı (2018) son araştırmasında bu durumun büyük çoğunlukla olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir.

İşitme yetersizliği olan bireylerin eğitim sistemine dâhil olmaları öncelikle aile ve toplumun onların eğitilebileceğini ve akranları gibi başarılı olabileceklerini kabul etmesi ve daha sonra da uygun bir eğitim sistemi bulabilmeleriyle mümkün olmuştur (Sarı, 2018). 1953 yılında işitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde işaret dili yasaklanmış, işaret dili bilen

eğitmen ve öğretmenler ise görevlerinden tasfiye edilmeye çalışılsa da ülkemizde de sözel yöntemler ile işitme yetersizliği olan bireylerin eğitimi, bazı işitme yetersizliği olan bireylerin başarısızlığına da yol açmıştır. En etkili olan yöntemin Doğal Sözel İşitsel Yöntemle birlikte İşaret Dilinin kullanıldığı Bütün İletişim Yöntemi (Total Yöntem) olduğu söylenebilir. Doğal sözel işitsel yöntem, işitme yetersizliği olan çocukların işitme kalıntılarında ve işitme cihazlarından faydalanarak, onların doğal ortamlarında işiten akranları gibi anadillerini öğrenebileceklerini vurgulamaktadır (Clark, 1989). Ancak bu yöntemi tüm işitme yetersizliği olan bireylere uygulamanın mümkün olamayacağı söz konusudur. Çünkü işitme yetersizliği olan çoğu bireyin dil gelişimi, normal işitebilen akranlarından daha yavaş ilerlemektedir. Yönteme eleştiriler ise bu noktada gelmektedir. Özellikle dil gelişimi için önemli olan erken yaşlarda dil gelişiminin gecikmesi ve bu gecikme sonucunda daha sonraki dönemlerde işitme yetersizliği olan bireylerde sosyal ve duygusal gelişimin de olumsuz etkilenebilecek olmasıdır (Lynas, 1994; Meadow, 1980; Polat, 1995). Benzer şekilde işitme kayıplı çocuklarda, kaybın derecesine göre başta dil olmak üzere, sosyal, duygusal, iletişim ve eğitim alanlarında gecikme görülmektedir şeklindeki araştırma sonuçları da bu bulguyu destekler niteliktedir (Piştav-Akmeşe ve Acarlar, 2016; Göl- Güven 2016; Şahlı ve Belgin, 2011). Özel eğitim alanyazınında doğal sözel işitsel yöntemin işitme kaybı hafiften ortaya kadar olan işitme yetersizliği olan çocukların eğitiminde faydalı olabileceği fakat ileri, çok ileri ve total işitme kaybı olan çocukların eğitiminde faydalı olabileceği görüşlerine rastlanmaktadır. Hatta bu durum ileri derecede ve total işitme kaybı olan çocuklar "sözel başarısızlık" (oral failure) biçiminde adlandırılmaktadır (Polat, 1995). İşitme cihazı ya da koklear implant (Cochlear Implant) kullanan ve işitsel sözel eğitim alan her çocuğun, yaşlıları ile aynı seviyede sözel iletişim kurması mümkün olmamaktadır (Belgin ve Yücel, 2011). Araştırma sonuçları göstermektedir ki; doğal sözel işitsel yöntemin işitme yetersizliği olan bireylere oldukça zengin doğal öğrenme yaşantıları sunarak onların işitenlerin dünyasından soyutlanmalarını engellediği savunulsa da bu yöntemin işitme yetersizliği olan her bireye uygulanabilir ve başarı elde edilebilir olması mümkün olamamaktadır.

Yine alanyazını incelendiğinde işitme yetersizliği olan bireylerin yazılı anlatım ile düşüncelerini ifade etme becerilerinde güçlükler yaşadıklarını veya düşük başarı elde ettiklerine dair araştırma sonuçlarına da rastlanmaktadır (Erdiken 1989; 1996; Yoshinaga-Itano ve Downey 1996; Girgin ve Karasu, 2007). İşitme yetersizliği olan bireyler toplum içerisinde, özellikle de hastane, kamu dairelerindeki iş ve işlemler gibi konularda iletişim temelli sorunlar ile karşılaşmaktadır (Erdoğan, Arı ve Cin, 2018). Bu durumun en temel sebebi

işitme yetersizliği olan bireylerin sözel iletişim konusunda zorlanmaları ve sözel iletişimdeki yeterliliklerinin işitme kaybına bağlı olarak sınırlı olmasıdır. Ancak toplumda işaret dilini bilenlerin sayısı arttıkça bu bireylerin günlük yaşam faaliyetleri daha kolay hale gelmiştir.

İşitme yetersizliği olan bireylerin dil ve iletişim ihtiyaçlarını karşılayacak dilin İşaret Dili olduğu ve İşaret Dili'nin işitme yetersizliği olan bireylerin anadili olduğu iddia edilmektedir (Bouvet, 1990; Aktaran Polat, 1995). Tervoot (1961) herhangi bir iletişim yöntemine maruz bırakılmayan kendi kendilerine bırakılan işitme yetersizliği olan çocukların bir süre sonra kendiliğinden doğal bir biçimde işaretlerle iletişim kurmaya başladıkları gözleminde hareketle İşaret Dili'nin işitme yetersizliği olan bireylerin "biyolojik olarak tercih edilmiş" (biologically preferred) dili olduğunu ileri sürmektedir (Aktaran Polat, 1995).

Gürboğa ve Kargın (2003) çalışmalarında; işitme yetersizliği olan bireylerin günlük yaşantılarında sosyal çevreleri ile iletişim kurarken en fazla tercih ettikleri iletişim yönteminin işaret yöntemi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İşaret dili ediniminin, erken çocukluk dönemindeki çocukların dille birlikte bilişsel ve sosyal gelişim alanlarını da desteklediği düşünüldüğünde önemi daha iyi anlaşılmaktadır (Göl-Güven, 2016). Ülkemiz tarihinde işitme yetersizliği olan bireylerin, son gelişmelere rağmen işaret dili ile sosyal hayata katılımının beklenen ve istenilen düzeyde olmadığı gözlemlenmektedir (Kemaloğlu, 2012). İşitme yetersizliği olan bireylerin ve toplulukların gelişimindeki en büyük engel ise işaret dillerine konulan yasakçı politikalar olmuştur (Göl-Güven, 2016). Sayıları ne kadar az olursa olsun, konuşamayan işitme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları işaret dili, bir anadil hakkıdır ve çağdaş demokratik ve sosyal bir devlette, anayasal pozitif ayrımcılık kuralıyla her türlü kamusal alanda görünür kılınması mecburidir (Kemaloğlu, 2014).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Sonuç olarak, işitme yetersizliği olan bireylerin işitme kaybı derecesi, ebeveyn özellikleri, eğitime başlama yaşının gecikerek dil edinimi için kritik dönem olarak adlandırılan erken çocukluk döneminin dil gelişimi açısından kaçırılması gibi birçok sebep ile İşaret Dili'ne eğitim ve iletişim ortamlarında ihtiyaç duyulmaktadır. Dil gelişiminin desteklenmesi tüm gelişim alanlarının da desteklenmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle alanda yapılan çalışmalar işitme yetersizliği olan çocukların dil edinimlerini destekleyici materyallere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Öneriler

1. Alanda teknolojik destekli ebeveyn ve çocuklara yönelik işaret dili materyalleri hazırlanmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu alandaki boşluğu gidermek ve işitme yetersizliği olan bireyler için büyük bir eksikliği tamamlamak amacı ile Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanan ilk Türk İşaret Dili Sözlüğü gibi çalışmaların ve projelerin sayısının artırılması sağlanmalıdır.

2. Eğitimin yanı sıra en temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için sağlık alanında çalışanlardan, manevi açıdan bakıldığında din görevlilerinden, hak arama ve hak müdafaasının gerçekleşebilmesi için adliyede, emniyette, noterde kısaca insanın sosyal bir varlık olması nedeni ile hayatın her alanında –kamu ve özel sektör alanında- işaret dili bilen personel ve bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle kamu kurum ve kuruluşlarında işaret diline ve sözel dile yetkin bireylerin görev alması önerilebilir.

3. Alanda yapılan birçok çalışma, işitme yetersizliği olan çocukların eğitimlerinin işaret dilini ve sözel dili iyi düzeyde bilen ve kullanan öğretmenler tarafından yapılmasının gerekliliği sonucuna ulaşmıştır. Bu gereklilik için üniversitelerde özellikle eğitim fakültelerinde öğretmen yetiştirme programlarının tamamında öğretmenlerin işaret dili yeterliliklerini arttırma amaçlı müfredatlarına Türk İşaret Dili dersinin konulması önerilebilir. Bu sayede yeni mezun olan öğretmenler bu dersle Türk İşaret Diline hâkim olup, işitme yetersizliği olan bir bireyler ile karşılaştıklarında, daha iyi iletişim kurabilecekleri ve öğretim süreçlerinde daha etkili olacakları düşünülmektedir.

4. Ayrıca üniversitelerde Türk İşaret Dili'nin gelişmesini kolaylaştırmak ve uluslararası alanda tanınırlığını sağlamaya yönelik araştırma merkezlerinin kurulmasına yönelik girişimlerin arttırılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akmeşe, P. P. & Kayhan, N. (2016). Okul öncesi düzeyde eğitim alan işitme engelli öğrencilerin eğitim süreçlerinde kullanılan iletişim modlarına/yaklaşımlarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(2), 296-332.
- Akmeşe, P. P. & Kayhan, N. (2017). İşaret dili dersine katılan öğretmen adaylarının görüşlerine göre Türk işaret dili eğitiminin incelenmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 8(1), 1-38.
- Albayrak, H. (2014). Tarih boyunca yetersizliği olan bireyler ve eğitimleri. *Eğitime Bakış, Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 31, 51-60.
- Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Beyannamesi, 2006. Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 13 Aralık 2006 tarihli ve A/RES/61/106 tarihli karar.
- Balcı, S. (2013). *Osmanlı Devleti'nde Yetersizliği olan bireyliler ve Yetersizliği olan bireyli Eğitimi, Sağır Dilsiz ve Körler Mektebi*. İstanbul: Libra Yayıncılık.
- Belgin, E. & Yücel, E. (2011). İşitme engelli çocuklar ve eğitimleri. N. Baykoç (Ed.) *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim içinde* (191-213). Ankara: Eğiten Kitap.
- Bouvet, D. (1990). *The path to U nguage: Bilingual education for deaf children*. Clevedon Multilingual Matters.
- Cengiz, U. C., Yayan, E. H., Ercan, M. K., Kolcu, D. & Akgül, F. (2016). İşitme Engelli Çocuklarda Dil Kazanımı ve Konuşma Eğitimi. I. International Congress on Woman and Child Health and Training, Kocaeli, Türkiye.
- Clark, C. (1989). Why teachers need philosophy. *Journal of Philosophy of Education*, 23(2), 241-252.
- Cunningham, P. M. & Allington R. L. (2003). *Classrooms that work* (3rd ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Çakır, H., Çetin, Ş. & Baş, A. (2013). İşitme engellilere yönelik dinamik web sayfasının geliştirilmesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 6 (2), 1-9.
- Demirel, F. (2013). *Osmanlı' da sağır-dilsiz ve âmâların eğitimi, dilsiz ve âmâ mektebi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayınları.

- Demirhan, T. (2008). Bilişim teknolojilerinin işitme egellilerin eğitimine etkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Demirögen, İ. (2016). *Türk İşaret Dili: İşaret Dili Genel Özellikleri*. İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Erdiken, B. (1989). *Eskişehir Sağırlar Okulu ve Anadolu Üniversitesi İçem'de ortaokul sınıflarına devam eden 13-14 yaş işitme engelli öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinin betimlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Erdiken, B. (1996). *Anadolu Üniversitesi İçem lise düzeyindeki işitme engelli öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinin geliştirilmesinde iş birliği-gözlem yöntemi ile anlatım yönteminin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Erdoğan, F., Arı, E. & Cin, F. M. (2018). İki dünya arasında: İşitme engelli ebeveynlerin işiten çocuklarının (CODA' ların) kimlik gelişimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 91-139.
- Francis, N. (2008). Exceptional bilingualism. *International Journal of Bilingualism*, 12(3), 173-193.
- Garretson, M. D. (1976). Total communication. *Volta Review*, 78, 88-95.
- Girgin, Ü. (2006). Evaluation of Turkish hearing impaired students' reading comprehension with the miscue analysis inventory. *International Journal of Special Education* 21(3), 68-84.
- Girgin, Ü. & Karasu, H. P. (2007). İşitsel/sözel yaklaşımla eğitim gören işitme engelli öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 146-156.
- Girgin, C. (2003). *İşitme engelli çocukların eğitime giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Goldin-Meadow, S. & Feldman, H. (1977). The development of language-like communication without a language model. *Science, New Series*, 197(4301), 401-403.

- Göl-Güven, M. (2016). İşitme engelli olan çocukların Türk işaret dili (TİD) edinimini destekleyici eğitim malzemeleri geliştirme çalışması. İçinde E. Arık (Ed.), *Ellerle Konuşmak Türk İşaret Dili Araştırmaları* (445-469). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Gunning, T. G. (2003). *Greating literacy instruction for all children* (4th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Gündüz, M. (2016). *Maariften eğitime*. Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Gürboğa, C. & Kargın, T. (2003). İşitme engelli yetişkinlerin farklı ortamlarda kullandıkları iletişim yöntemlerinin/becerilerinin incelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 36(1-2), 51-64.
- Hyde, M. & Power, D. J. (1992). The receptive communication abilities of deaf students under oral, manual, and combined methods. *American Annals of the Deaf*, 137(5), 389-398.
- Kemaloğlu, Y. K. (2012). Türkiye’ de işitme kayıplarının ve işitme engelinin genel görünümü. *Türkiye Klinikleri J E.N.T.-Special Topics*, 5(2), 1-10.
- Kemaloğlu, Y. K. (2014). Konuşamayan işitme engellilerin (sağırların) tarihi. KBB ve BBC Dergisi, 22(1), 14-28.
- Lim, S. & Goldberg, D. M. (2001). *Auditory-verbal graduates: Rationales for choosing cochlear implants or hearing aids and their listening abilities*. Unpublished master’s thesis, The College of Wooster, Wooster, OH.
- Lynas, W. (1994). *Communication options in the education of deaf children*. London: Whurr Publication.
- Mayberry, R. I. & Squires, B. (2006). Sign language acquisition. In E. Lieven (Ser. Ed.) & Keith Brown (Vol. Ed.), *Language acquisition: Vol. 11. Encyclopedia of language and linguistics* (2nd ed., pp. 291-295). Oxford: Elsevier.
- MEB Yayınları, (2003). İşitme Engelliler Öğretmen El Kitabı. Ankara.
- MEB, (2006). *Özel Eğitim Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı*. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

- Patton M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods: Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. M. Bütün, S. B. Demir). Ankara: Pegem akademi. (2014).
- Petitto, L. A. & Marentette, P. (1991). Babbling in the manual mode: Evidence for the ontogeny of language. *Reprinted from: Science, 251*, 1483-1496.
- Piştav-Akmeşe, P. & Kayhan, N. (2017). Özel eğitim öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlik düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 18*, 1-26.
- Piştav-Akmeşe, P. & Acarlar, F. (2016). Using narrative to investigate language skills of children who are deaf and with hard of hearing. *Educational Research and Reviews, 11*(15), 1367-1381.
- Plato. (1961). *Cratylus*. In: Hamilton E. Cairns H, eds. *The Collected Dialogues of Plato*. Princeton: University Press, 74-421.
- Polat, F. (1995). İşitme engellilerin eğitiminde kullanılan yöntemler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 2*(1), 24-32.
- Sarı, H. (2005). Reflections of deaf students and their experiences in the mainstreamed Turkish high schools. *International Special Education Conference (ISEC)*, 1-4 August 2005. Glasgow, Scotland.
- Sarı, H. (2018). İşaret dilinin tarihsel temelleri. *Özel Eğitim Doktora, Özel Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme Dersi Yayınlanmamış Ders Notları (4. Hafta)*, Konya.
- Şahlı, S. & Belgin, E. (2011). Ülkemizde işitme kayıplı çocukların profili ve tedavi yaklaşımları. *Hacettepe Tıp Dergisi, 42*, 82-87.
- Tervoot, B. (1961). *Esoteric symbolism in the communication behaviour of young deaf children*. *American Annals of the Deaf, 106*, 436-438.
- Tüfekçioğlu, U. (1998). İÇEM’de uygulandığı şekli ile doğal işitsel-sözel yaklaşım nedir? *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(1-2), 113-123.
- Türk İşaret Dili Sözlüğü (2013). (I. Basım) Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım, N. (1997). İstanbul’da Sağır-Dilsiz ve Âmâların Eğitimi. *İstanbul Armağanı c.3*, Büyükşehir Belediyesi Yayınları. Erkam Matbaası. s.305-330.

Yoshinaga-Itano, C. & Downey, D. M. (1996). The effect of hearing loss on the development of a metacognitive strategies in written language. *Volta Review* 98(1), 97-144.

Internet Kaynakları

<https://duysamkeske.wordpress.com/2014/12/16/isaret-dili-alfabesi/> (Erişim Tarihi: 28.03.2019 saat 21:42).